До спеціалізованої вченої ради
Д 27.855.01
Державний податковий університет

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Онищенко Світлани Володимирівни
на дисертацію Шелудька Сергія Андрійовича
на тему «Управління фінансовою безпекою держави в умовах екзистенційних потрясінь: теорія, методологія, практика»,
подану до спеціалізованої вченої ради Д 27.855.01
у Державному податковому університеті
на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АКТУАЛЬНІСТЬ ОБРАНОЇ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сучасному етапі фінансова безпека держави є однією з визначальних передумов забезпечення її суверенітету, економічної стійкості та сталого соціально-економічного розвитку. Вона характеризує здатність держави акумулювати та ефективно використовувати фінансові ресурси для реалізації своїх функцій, захисту національних інтересів і своєчасного реагування на внутрішні та зовнішні загрози. Бюджетна, боргова, монетарна та валютна складові фінансової безпеки формують основу стійкості національної фінансової системи та її спроможності протистояти кризовим явищам. Особливої гостроти питання забезпечення фінансової безпеки набувають в умовах повномасштабної збройної агресії проти України, яка супроводжується безпрецедентним навантаженням на державні фінанси, зростанням боргових зобов'язань, посиленням залежності від міжнародної фінансової підтримки та виникненням нових системних ризиків. За таких обставин традиційні інструменти фінансового регулювання не завжди забезпечують належну результативність, що зумовлює необхідність удосконалення механізмів управління фінансовою безпекою держави, підвищення їх адаптивності до масштабних потрясінь та забезпечення своєчасного реагування на загрози в умовах високої невизначеності.

З огляду на вищезазначене, одним із головних пріоритетів державної політики має стати побудова системи управління фінансовою безпекою, яка поєднує цілісне інституціональне забезпечення, узгоджену взаємодію бюджетної, фіскальної, монетарної та макропруденційної політик і здатність своєчасно змінювати режими управління залежно від характеру та інтенсивності потрясінь. І тому обрана тема дисертаційної роботи та її мета, визначена як розробка теоретико-методологічних засад і обґрунтування практичних рекомендацій щодо управління фінансовою безпекою держави в умовах екзистенційних потрясінь, є важливою і актуальною, особливо з огляду на завдання повоєнного відновлення економіки України.

СТУПІНЬ ОБҐРУНТОВАНОСТІ І ДОСТОВІРНОСТІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ І РЕКОМЕНДАЦІЙ, СФОРМУЛЬОВАНИХ У ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові положення дисертаційної роботи є аргументованими та обґрунтованими, що підтверджується основним змістом дослідження, опублікованими науковими працями і рефератом, а також переліком використаних джерел. Обґрунтування основних наукових положень, висновків та рекомендацій засновано на результатах систематизації та узагальнення дисертантом фундаментальних положень теорії фінансового врядування, нового інституціоналізму та поведінкових фінансів, а також наукового доробку вітчизняних і зарубіжних учених з питань забезпечення фінансової безпеки держави.

При проведенні досліджень дисертантом використано законодавчі та нормативно-правові акти України, звітно-аналітичну інформацію Міністерства фінансів України, Національного банку України, Державної служби статистики України, Державної податкової служби України, Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України; дані Міжнародного валютного фонду, Світового банку, іноземних центральних банків, міжнародних і українських експертних платформ.

Отримані наукові результати ґрунтуються на таких загальновизнаних та сучасних методах дослідження, як асоціативне картування та історико-генетичний аналіз, міждисциплінарний синтез, системний та інституціональний підходи, компаративний аналіз і графічне моделювання, матричний метод та

аналіз розривів (Gap analysis), метод головних компонент (PCA), лінійний регресійний аналіз, ARDL-моделювання, метод максимальної правдоподібності (MLE) і тест причинності за Грейнджером. Адекватність побудованих моделей перевірено із застосуванням тестів Дікі–Фуллера (ADF), Бреуша–Годфрі, Уайта, Рамзі та Харке–Бера; економетричні розрахунки здійснено, зокрема, з використанням програмного пакета EViews.

На увагу заслуговує використання у дослідженні критичного (наукового) реалізму як парадигмальної основи, що дало змогу поєднати кількісні методи з ретродуктивним тлумаченням виявлених напівзакономірностей і перейти від поверхневих індикаторів до глибинних механізмів фінансової безпеки держави. Запропоновані дисертантом висновки та рекомендації є достовірними, що підтверджується відповідними довідками про впровадження.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується публікацією основних результатів у колективній монографії, наукових фахових виданнях України та інших держав, оприлюдненням їх на вітчизняних і міжнародних науково-практичних конференціях.

Дисертаційна робота узгоджується з планами науково-дослідних робіт. У межах теми кафедри публічних фінансів Державного податкового університету «Фінансові концепти та вектори безпекового розвитку економіки України» (0126U004022) автором концептуалізовано екзистенційні потрясіння як окрему групу тригерів фінансової нестабільності та розкрито глибинні причинно-наслідкові механізми забезпечення фінансової безпеки держави на засадах критичного реалізму. Як відповідальний виконавець теми Наукової установи «Науково-дослідний центр сталого розвитку» «Тіньова економіка в Україні: причини існування, наслідки й шляхи подолання» (0123U103264) автор оцінив ефективність регуляторного впливу на систему протидії відмиванню грошей.

НАУКОВА НОВИЗНА РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Узагальнення основних висновків і результатів дисертаційної роботи, а також вивчення особистого внеску дисертанта у вирішення обраної наукової проблеми дозволяє зробити висновок, що суттєвими в науковому і практичному значенні є результати, які містять такі елементи наукової новизни:

1. Схвальної оцінки заслуговує вперше запропонована автором концептуалізація екзистенційних потрясінь як окремої групи тригерів фінансової нестабільності (с. 93–113 дисертації). На основі порівняльного аналізу філософського, психологічного та психіатричного трактування екзистенційних загроз, а також узагальнення наслідків пандемії COVID-19 і повномасштабного вторгнення для публічних фінансів, банківської системи, валютного ринку та корпоративних фінансів дисертант виокремив п'ять сутнісних ознак таких потрясінь. Це дозволило відмежувати їх від ендогенних криз циклічного походження та пояснити, чому за їх реалізації звичні ринкові й регуляторні механізми втрачають ефективність або стають непередбачуваними.

2. Значний внесок у розвиток теоретичних засад фінансової науки здобувач здійснив, запропонувавши аксіоінституціональний підхід до визначення сутності фінансової безпеки держави (с. 34–43, 116–119 дисертації). Поєднання самоцінності безпеки з її суспільним і державним визнанням через інституціоналізацію у формі національних фінансових інтересів дало змогу трактувати фінансову безпеку держави як комплекс об'єктивних цінностей, виявити сім таких цінностей та сформулювати сім принципів її забезпечення, які враховують неможливість досягнення абсолютної безпеки.

3. Важливим методологічним здобутком автора слід вважати обґрунтування критичного (наукового) реалізму як метатеоретичної парадигми дослідження фінансової безпеки держави (с. 64–66 дисертації). Порівняння вихідних положень позитивізму, інтерпретивізму, прагматизму та критичного реалізму дозволило показати переваги останнього у виявленні латентних загроз та інституціональних деформацій, а запропоноване на цій основі визначення управління фінансовою безпекою як діяльності з виявлення, активізації та корекції глибинних механізмів суспільних відносин у фінансовій сфері стало наскрізною основою подальших розділів роботи.

4. Значний інтерес представляє вперше здійснене виявлення трьох структурно стратифікованих каналів функціонування фінансової інклюзії – очікувального, транзакційного та інституціонально-портфельного (с. 212–228 дисертації). Застосування тесту причинності за Грейнджером на трьох підвибірках (2015–2019, 2020–2021 та 2022–2025 рр.) засвідчило, що під впливом потрясінь каузальна архітектура інклюзії трансформується від структурованої через скомпресовану до дезієрархізованої, де первинним джерелом сигналу стає валютний курс. Практичне значення цього результату полягає в диференціації

моделей стратегічних комунікацій органів управління фінансовою безпекою залежно від режиму управління.

5. Удосконалено категоріальний апарат фінансової безпеки держави в частині розмежування понять виклику, ризику, загрози та вразливості як послідовних стадій трансформації потенційної небезпеки в реальну (с. 40–41, 163–166 дисертації). На відміну від поширеного синонімічного вживання цих термінів, автор трактує виклик і ризик як якісний і кількісний вимір потенційної небезпеки, а загрозу та вразливість – як екзогенну та ендогенну форми її реалізації, що створює підґрунтя для диференційованих управлінських реакцій.

6. Цінною для практичного використання є удосконалена архітектоніка інституціонального забезпечення управління фінансовою безпекою держави (с. 70–78 дисертації). Структурування його елементів у нормативну, організаційну та функціональну підсистеми, кожна з яких охоплює формальні й неформальні інститути, розвиває наявні напрацювання щодо інституційного забезпечення бюджетної безпеки та дає змогу розглядати інституціональну основу реалізації макрофінансових політик цілісно, з урахуванням національної специфіки.

7. Важливим здобутком автора є удосконалена цільова модель управління фінансовою безпекою держави (с. 123–128 дисертації). На відміну від секторальної, інтегрованої та консолідованої моделей, які або породжують конфлікт інтересів, або є надмірно інертними в кризових умовах, вона передбачає стратифікований розподіл повноважень відповідно до рівня загроз з єдиним координаційним центром і динамічним мандатом. Логічним розвитком моделі став інституціональний дизайн Ради з фінансової безпеки, доповнений спільним макрофінансовим прогнозом та індикативними тригерами зміни режиму управління (с. 359–364 дисертації).

8. Практичну значущість має удосконалена методика оцінювання латентної структури тіньової економіки, що поєднує метод головних компонент і регресійне калібрування (с. 196–211 дисертації). На відміну від традиційних підходів, обмежених агрегованою оцінкою обсягу тіньової діяльності, методика дозволяє реконструювати споживчий, фіскальний та структурно-інституціональний канали тінізації. Регресійне калібрування показало, що офіційна оцінка рівня тінізації найкраще узгоджується зі структурою споживчого імпорту та балансом довіри населення до національної валюти, а

верифікація на даних 2011–2025 рр. засвідчила втрату інваріантності латентної структури каналів тінізації в умовах повномасштабного вторгнення.

9. Окрему увагу автора приділено удосконаленню методологічного інструментарію аналізу монетарно-фіскальної координації (с. 323–343 дисертації). Доповнення інституціональної, імпульсної та циклічної координаційних матриць третім станом політики (нейтральним, збалансованим, ациклічним) перетворило їх бінарні конфігурації на тернарні та дало змогу формалізувати режими «фіскальної ригідності», «крихкої боргової стабільності» і «транзакційної оптимізації», які дотепер залишалися поза увагою дослідників. Обґрунтовані критерії вибору оптимального режиму координації (публічно-боргового, валютно-курсового, фідуціарний і реставраційний) підтверджують доцільність для України поетапного переходу від фіскального домінування до монетарного пріоритету з фіскальною консолідацією.

10. Набули подальшого розвитку теоретичні засади визначення місця фінансової безпеки держави в системі національної та економічної безпеки (с. 24–33, 150–151 дисертації). Автором обґрунтовано провідну роль фінансової безпеки як інтегральної категорії та встановлено ієрархічні відносини між фінансовою безпекою, стабільністю та стійкістю як послідовними умовами одна одної, що усуває термінологічну невизначеність і формує несуперечливу основу для оцінювання ефективності управління.

11. У дисертації набула подальшого розвитку класифікація суспільних відносин у фінансовій сфері як предмета управління фінансовою безпекою держави та функцій такого управління (с. 116–123 дисертації). Структурування відносин на базові, суміжні та допоміжні відповідно до рівнів стратифікованої реальності, а спеціальних функцій управління – на захисні, відновлювальні та консолідаційні сприяє підвищенню системності управлінських рішень.

12. Заслуговують на увагу теоретико-методологічні положення щодо механізму формування національних фінансових інтересів, який розглядається як процес усвідомлення, артикуляції та пріоритезації об'єктивних фінансових потреб з подальшою координацією публічних, корпоративних та індивідуальних інтересів з боку держави (с. 152–156 дисертації). Встановлено, що екзистенційні потрясіння здатні деструктивно впливати на цей механізм через викривлення патернів фінансової поведінки та порушення консенсусу між публічними і приватними інтересами, що створює підгрунтя для розроблення адресних інструментів стабілізації фінансових очікувань.

13. Подальшого розвитку набуло визначення ролі цифровізації банківської діяльності як чинника фінансової безпеки держави (с. 276–295 дисертації). Застосувавши тест причинності за Грейнджером до довоєнної та воєнної підвибірок, автор емпірично підтвердив двоїсту природу цифровізації: позитивний вплив цифрових перетворень на ефективність і прибутковість банківської системи, характерний для довоєнного періоду, під час війни суттєво послабшав, а причинно-наслідкові зв'язки набули інверсованого характеру. Це обґрунтовує диференційований підхід до регулювання цифровізації фінансового сектору залежно від режиму управління фінансовою безпекою.

14. Значну практичну цінність мають підходи до оцінювання міжнародної ліквідності України як передумови повоєнного зміцнення її фінансової безпеки, що набули подальшого розвитку в роботі (с. 305–323 дисертації). Побудована ARDL-модель виявила довгостроковий коінтеграційний зв'язок між суверенним спредом України, інтенсивністю бойових дій, обсягом валових міжнародних резервів і фізичним обсягом експорту зернових та олійних культур. Статистично значущий довгостроковий вплив на спред мають інтенсивність бойових дій і обсяг резервів, що підтверджує стабілізувальну роль резервів як буфера зовнішніх шоків. На цій основі сформульовано рекомендації щодо стратегічного планування обсягів резервів залежно від інтенсивності збройного конфлікту.

ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ, ТЕОРЕТИЧНА ТА ПРАКТИЧНА ЦІННІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у розробленні нових та удосконаленні існуючих теоретико-методологічних положень щодо управління фінансовою безпекою держави в умовах екзистенційних потрясінь, які розширюють категоріальний апарат фінансової науки та створюють методологічне підґрунтя для подальших досліджень фінансової безпеки на засадах критичного реалізму.

Загальнонаціональне значення одержаних результатів зумовлене тим, що вони стосуються стратегічних рішень, від яких залежать фінансова незалежність держави, спроможність публічних фінансів в умовах війни та перспективи повоєнного відновлення економіки. Зокрема, діагностика фіскальної

спроможності України на основі авторської трирівневої моделі та ARDL-моделювання засвідчила, що під час повномасштабного вторгнення оборонні видатки втратили мультиплікативний ефект на податкову базу, соціальні видатки перетворилися на чисте фіскальне навантаження, а державний борг набув нетипової ролі інструменту підтримки фіскальної спроможності. Разом із розрахунком кредитно-інвестиційного розриву ключових галузей економіки та рекомендаціями щодо подолання публічно-боргової вразливості ці результати адресовані органам державної влади і фінансовим регуляторам та можуть бути використані при оновленні стратегічних документів у фінансовій сфері на період повоєнного відновлення.

Практичне значення запропонованих дисертантом положень та рекомендацій підтверджується можливістю їх використання органами державної влади, фінансовими установами та їх професійними об'єднаннями. Пропозиції щодо фінансування оборонної промисловості як структурного елемента архітектури фінансової безпеки держави впроваджено в діяльність АТ «Українська оборонна промисловість»; щодо діагностики латентних чинників фінансової безпеки та впливу інструментів фінансової інклюзії на досягнення цілей сталого розвитку – у діяльність ПАТ «МТБ БАНК»; щодо архітектоніки інституціонального забезпечення фінансової безпеки держави – у діяльність Асоціації «Дніпровський Банківський Союз»; щодо врахування галузевої специфіки банківського кредитування ключових галузей економіки – у діяльність АТ «Банк Альянс»; щодо трансформації причинно-наслідкових зв'язків формування рівня фінансової інклюзії – у діяльність АТ «Укрексімбанк»; щодо використання цифрових інструментів для предиктивного аналізу правопорушень у сфері ухилення від оподаткування – у діяльність Східного міжрегіонального управління ДПС по роботі з великими платниками податків; щодо інверсії причинно-наслідкових зв'язків між цифровізацією фінансового сектору та поведінкою споживачів фінансових послуг, а також методики виявлення латентних каналів тінізації – у діяльність ПрАТ «СГ «ТАС».

ПОВНОТА ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ В НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ, ЗАРАХОВАНИХ ЗА ЇЇ ТЕМОЮ

Ознайомлення з роботою Шелудька С.А. дозволяє зробити висновок, що основні положення дослідження достатньо повно висвітлені в опублікованих за темою дисертації 60-ти наукових працях загальним обсягом 28,65 друк. арк., з яких особисто автору належить 21,46 друк. арк., зокрема: 1 розділ у колективній монографії, виданій у Німеччині; 15 статей у наукових фахових виданнях України; 8 статей у періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Scopus та/або Web of Science Core Collection (у тому числі в закордонному журналі Public Sector Economics); 36 публікацій апробаційного характеру.

В опублікованих наукових працях розкривається сутність та зміст положень, задекларованих автором як таких, що містять наукову новизну. Основні результати кожного з п'яти розділів дисертації відображено в публікаціях автора, а 53 праці з 60 є одноосібними. У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок дисертанта відображено повною мірою. Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України щодо опублікування результатів докторських дисертацій, а також вимозі пункту 8 Порядку щодо обов'язкової наявності публікацій у виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus.

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Ознайомлення з текстом дисертації та науковими публікаціями Шелудька С.А. дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота є самостійно виконаною кваліфікаційною працею, а її автор дотримується принципів академічної доброчесності. Використані в роботі ідеї, наукові положення та дані інших авторів супроводжуються коректними посиланнями на джерела. Вихідні статистичні дані, на основі яких побудовано економетричні моделі та розраховано індекси, мають посилання на офіційні джерела, що уможливлює відтворення виконаних розрахунків.

Наукові положення, які здобувач захищав у кандидатській дисертації, до наукової новизни докторської дисертації не включено. На титульній сторінці дисертації здобувач засвідчив власним підписом, що всі частини тексту, під час написання яких використовувалися технології штучного інтелекту, перевірені та відредаговані ним особисто, як того вимагає пункт 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук. Ознак академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації в дисертації не виявлено.

ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗАУВАЖЕННЯ ДО ДИСЕРТАЦІЇ

Високо оцінюючи науковий і практичний рівень дисертаційної роботи, комплексність розглянутих проблем та отримані автором результати, необхідно звернути увагу на окремі положення, які мають дискусійний характер, потребують додаткової аргументації або уточнення.

1. У першому розділі дисертаційної роботи доцільно було б приділити більше уваги критичному аналізу нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки держави. Попри розгляд інституціонально-нормативних засад та міжнародних стандартів у фінансовій сфері (підрозділ 1.3, с. 66–79), недостатньо систематизованими залишилися положення ключових актів національного законодавства, зокрема Закону України «Про національну безпеку України», Стратегії національної безпеки України, Закону України «Про Національний банк України», Бюджетного та Податкового кодексів України, а також законодавства у сфері фінансового моніторингу. Вважаємо, що поглиблений аналіз зазначених документів дав би змогу повніше визначити наявні прогалини та суперечності правового регулювання, а також посилити обґрунтованість пропозицій щодо нормативного закріплення поняття фінансової безпеки держави та розмежування повноважень суб'єктів її забезпечення.

2. Концепт екзистенційних потрясінь (підрозділ 2.1) набув би більшої прикладної цінності, якби автор запропонував операціональні критерії віднесення шоків до цієї групи: порогові значення падіння ВВП, бюджетного розриву, волатильності фінансових індикаторів тощо (с. 97–100). Потребує пояснення і співвідношення цього концепту з режимами управління фінансовою безпекою: антикризовий, реактивний, реноваційний і проактивний режими автор пов'язує з фазами економічного циклу – рецесією, депресією, пожвавленням та

експансією (с. 127, рис. 2.5), тоді як самі екзистенційні потрясіння, за авторським визначенням, є екзогенними шоками, що виходять за межі циклічної парадигми.

3. У підрозділі 2.3 дисертаційної роботи (с. 137–159) автором досліджено методологічні засади оцінювання ефективності управління фінансовою безпекою держави, систематизовано вітчизняні та зарубіжні методики й запропоновано авторський алгоритм такого оцінювання. Водночас проведений аналіз переважно зосереджений на методичних підходах до визначення рівня фінансової безпеки держави, тоді як критичному осмисленню наявних підходів до оцінювання безпосередньо ефективності управління фінансовою безпекою приділено недостатньо уваги. На нашу думку, зазначені категорії потребують чіткого методологічного розмежування, оскільки досягнутий рівень фінансової безпеки характеризує стан захищеності національних фінансових інтересів, тоді як ефективність управління має відображати результативність управлінських рішень, ступінь досягнення стратегічних цілей, своєчасність реагування на загрози та співвідношення отриманих результатів із залученими ресурсами. Особливого значення таке розмежування набуває в умовах екзистенційних потрясінь, коли зміна показників фінансової безпеки може бути зумовлена не лише якістю державного управління, а й впливом зовнішніх чинників, що не піддаються безпосередньому управлінському контролю. Вважаємо, що поглиблений порівняльно-критичний аналіз наявних методологічних підходів із визначенням їхніх переваг, обмежень і можливостей застосування в кризових умовах, а також конкретизація критеріїв та індикаторів оцінювання саме управлінської ефективності сприяли б посиленню наукової аргументації запропонованого автором методологічного інструментарію та підвищенню його практичної значущості.

4. У підрозділі 3.1 дисертаційної роботи автором здійснено ідентифікацію чинників фінансової безпеки держави із застосуванням методу головних компонент і факторного аналізу. Водночас певні застереження викликає обґрунтованість формування вихідного набору індикаторів, серед яких наявні показники, математично пов'язані між собою або близькі за економічним змістом. Зокрема, це стосується частки готівки в грошовому агрегаті М3 та фактичного грошового мультиплікатора, які увійшли до четвертої головної компоненти (табл. 3.2, с. 180) та сформували латентний чинник F2 із факторними навантаженнями 0,92 і – 0,77 відповідно (табл. 3.3, с. 186). Аналогічні застереження виникають щодо використання співвідношення кредитів і

депозитів та обсягу кредитування у відсотках до ВВП, які мають спільну складову у формулах розрахунку та увійшли до першої головної компоненти. Доцільним було б поглибити обґрунтування відбору вихідних показників, оцінити ступінь їх взаємозалежності та перевірити стійкість отриманих результатів за умови виключення окремих взаємопов'язаних індикаторів. Це сприяло б підвищенню методологічної обґрунтованості та достовірності результатів компонентного і факторного аналізу.

5. У підрозділі 3.3 дисертаційної роботи автор слушно наголошує на важливості фінансової освіти, науки та фінансової грамотності населення у забезпеченні фінансової інклюзії, а також аналізує тенденції формування кадрового потенціалу фінансового сектору. Водночас відповідні показники не знайшли відображення у вихідному наборі індикаторів, використаних для ідентифікації чинників фінансової безпеки держави методом головних компонент (підрозділ 3.1, табл. 3.2). На нашу думку, доцільним було б розширити аналітичний інструментарій дослідження показниками, що характеризують рівень фінансової грамотності населення, кадровий потенціал фінансового сектору та міграційні втрати людського капіталу. Це дозволило б повніше врахувати вплив людського чинника на фінансову безпеку держави, особливо в умовах екзистенційних потрясінь.

6. Інтерпретація результатів ARDL-моделювання фіскальної спроможності (підрозділ 4.1) потребує додаткової аргументації. Від'ємні коефіцієнти при соціальних видатках автор трактує як свідчення їх перетворення на чисте фіскальне навантаження (с. 252–253). Водночас статистичний зв'язок ще не визначає напряму економічної причинності: в умовах війни обидва показники можуть залежати від спільних чинників (скорочення економічної активності, міграції, трансформації податкової бази, зовнішньої фінансової підтримки). Це стосується й висновку про «надзвичайно високу адаптивність фіскальної системи» (с. 253), адже сам автор пов'язує відновлення фіскальної спроможності насамперед із міжнародною допомогою (с. 184). Доцільно було б увести додаткові контрольні змінні та перевірити стійкість результатів до альтернативних специфікацій моделі.

7. У підрозділі 5.3 дисертаційної роботи (с. 347–360) автором здійснено ґрунтовний аналіз чинних стратегічних документів у фінансовій сфері України, зокрема досліджено їх часові горизонти, пріоритети та узгодженість із визначеними цінностями фінансової безпеки держави (табл. 5.10–5.11).

Водночас поза увагою дисертанта залишилася Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2026 р. № 217-р, яка є одним із ключових програмних документів державної фінансової політики. Зазначена Стратегія визначає системні напрями забезпечення фіскальної спроможності, підвищення стійкості державних фінансів, удосконалення бюджетного планування, управління фіскальними ризиками, посилення фінансового контролю та інституційної спроможності відповідно до стандартів ЄС. Неврахування цього документа певною мірою обмежує комплексність проведеного аналізу, особливо з огляду на авторський висновок щодо недостатньої узгодженості стратегічних пріоритетів і фрагментарності інституціонального забезпечення фінансової безпеки держави. На нашу думку, доцільним було б не лише включити зазначену Стратегію до порівняльного аналізу, а й оцінити її взаємозв'язок з іншими стратегічними документами та визначити, якою мірою передбачені нею заходи сприятимуть подоланню виявлених автором інституціональних суперечностей і підвищенню ефективності управління фінансовою безпекою України в умовах екзистенційних потрясінь.

8. Певного поглиблення потребує питання застосування інструментів управлінського впливу залежно від обраного підходу до управління фінансовою безпекою держави. Попри ґрунтовне дослідження діагностики та оцінювання її стану, доцільним було б більш системно представити інструменти фіскальної, бюджетної, монетарної та макропруденційної політики, характерні для антикризового, реактивного, реноваційного та проактивного управління, а також визначити пріоритетність і послідовність їх застосування. З огляду на те, що своєчасність переходу між відповідними режимами управління автор розглядає як один із ключових критеріїв його ефективності (загальний висновок 5), така конкретизація сприяла б посиленню практичної значущості отриманих наукових результатів.

Надані зауваження не зменшують загальної позитивної оцінки результатів виконаного дослідження, їхньої новизни та практичної значущості.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК І ВІДПОВІДНІСТЬ ДИСЕРТАЦІЇ ВСТАНОВЛЕНИМ ВИМОГАМ

Дисертаційна робота Шелудька С.А. на тему «Управління фінансовою безпекою держави в умовах екзистенційних потрясінь: теорія, методологія, практика» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею. Її положення містять наукову новизну та мають практичну цінність.

У роботі на підставі проведених досліджень отримано нові науково обґрунтовані результати, які є суттєвим авторським внеском у розв'язання важливої науково-прикладної проблеми загальнонаціонального значення, що полягає в розвитку теоретико-методологічних засад і обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо управління фінансовою безпекою держави в умовах екзистенційних потрясінь.

У роботі виконані вимоги, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук: обґрунтовано актуальність обраної теми, запропоновані висновки та пропозиції є достовірними і містять наукову новизну, а тема і зміст дисертації відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Зміст реферату відповідає змісту дисертації: реферат достатньою мірою висвітлює основні наукові й практичні положення дисертаційної роботи і не містить інформації, не розглянутої у роботі.

Зміст дисертаційної роботи, опубліковані наукові праці, рівень апробації результатів дослідження та дотримання вимог академічної доброчесності дають підстави стверджувати, що дисертація та реферат відповідають вимогам пунктів 7–9, а здобувач – вимогам пункту 6 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами). Наведені у відгуку критичні зауваження не носять принципового характеру і не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Загалом дисертація на тему «Управління фінансовою безпекою держави в умовах екзистенційних потрясінь: теорія, методологія, практика» заслуговує на позитивну оцінку, а її автор, Шелудько Сергій Андрійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:
докторка економічних наук, професорка,
директорка Навчально-наукового інституту
фінансів, економіки, управління та права
Національного університету «Полтавська
Політехніка імені Юрія Кондратюка» **С.В. Онищенко**

Підпис засвідчую
проректор науково-педагогічної роботи
Національного університету «Полтавська
політехніка» Б.О. Коробко